

ATATÜRK DÖNEMİNDE ELAZIĞ'I TEMSİL EDENLER (1920- 1938)*

Şahin YEDEK**

Öz

Elazığ, Anadolu tarihi içinde, tarihi, coğrafi konumu, kültürü, sanatı, müzik ahengi ve edebiyatı ile farklı zenginliğe sahip nadide illerden biri olmuştur. Elazığ, Anadolu halkının genel bakış açısına göre; Doğu'ya göre Batı'lı, Batı'ya göre Doğu'lu olma özelliğine sahip tek şehirdir denilebilir. Osmanlı Devleti'nde de; Harput dönem dönem, hem vilayet hem de sancak olmuş nadide yerleşim yerlerinden biridir. Osmanlı Devleti döneminde şimdiki Adıyaman, Malatya, Tunceli, Bingöl gibi farklı kültür özelliklerine sahip şehirleri kendi bünyesinde barındırmayı başarabilmiş Harput, bu kültürlerden etkilenmiş ve bu kültürleri de etkilemiştir. Farklı mezhep, şive ve kültürlere sahip bu yerleşim yerleri Harput Sancağı altında dönemin idarecileri tarafından birlik ve beraberlik içinde yönetilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet'le birlikte adı geçen yerler Elazığ'dan ayrılıp her biri birer il haline gelmiş ve Anadolu'nun ayrı ayrı dinamiklerini oluşturmuşlardır. Harput adı, Sultan Abdulaziz'in tahta çıkışının 5. yılında Harput İdare Meclisi azalarının teklifi, Hacı Ahmet İzzet Paşa'nın mührü ve Sadaret Makamının onayıyla 1866 yılında "Mamurat-ül Aziz" olmuş, fakat ismin telaffuzu güç olduğundan dolayı halk arasında kısaca "Elaziz" olarak söylenegelmiştir. Daha sonra bu şehre, Atatürk'ün 1937 yılında Elaziz'e teşrifleri sırasında "Azık İli" anlamına gelen "Elazık" adı verilmiştir. Bu isim daha sonra "Elazığ" dönüşmüştür. Bu çalışmada Elazığ'ın mülki yapısındaki gelişmeler, askeri, siyasi ve idari bakımdan incelenmiştir. Cumhuriyetimizin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk döneminde Elazığ'ı temsil eden milletvekillerinin, valilerin ve belediye başkanlarının kimler olduğu ve bu kişilerin hangi tarihler arasında görev yaptıkları, görev süresi uzun olanların kısa özgeçmişleri verilmiştir. Ayrıca bu kişilerin Elazığ iline yapmış oldukları katkılarda bu çalışmada verilmiştir. Elazığ'ı temsil eden bu siyasi kişilerden görev yaptığı dönemde önemli bir gelişme ve fayda göstermeyenler sadece sıralamada gösterilmiştir. Bu sayede çalışanla, çalışmayan idarecilerin farkı da ortaya çıkmıştır. Çalışmada kaynak olarak Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgeleri, Elazığ'daki o dönemde yayınlanan yerel gazeteler, Meclis Zabıt Cerideleri, basılı kaynaklar ve makaleler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Elazığ, Vali, Belediye Başkanı, Milletvekili.

REPRESENTATIVES OF ELAZIĞ IN ATATÜRK ERA (1920 - 1938)

Abstract

Elazığ has been one of the few cities, which have different wealth, with historical, geographical location, culture, art, musical harmony in Anatolian History. According to the point of view of Anatolian people in general, Elazığ can be said to be the only city which has the property of being western according to the East and being eastern according to the West. In the Otoman Empire period, Harput was one of the rare settlements which became both province and sanjak from period to period. During the Ottoman Empire Period, Harput, which succeeded to combine the cities which have different cultural features such as current Adıyaman, Malatya, Tunceli and Bingöl, was influenced by these cultures and influenced them, too. These settlements, which have different sects, accents and cultures, under the sanjak of Harput was tried to be administered in unity by administrators of that period. With republic, the places montined have seperated from Elazığ and each one has become a province and they have built the dynamics of Anatolia. With Harput board of governors' members' proposal and Hacı Ahmet İzzet Paşa's signet and the approval of sadaret authority, the name Harput became "Mamurat-ul Aziz" in 1886 which was Sultan Abdulaziz's fifty year of ascending the throne, but due to the fact that it was difficult to be pronounced. It was called "Elaziz" among people/public. During Atatürk's visit to Elazığ in 1937, the name "Elazığ" meaning "Rations Province" was given and later this name turned to "Elazığ". In this study, the developments in the civil service of Elazığ have been searched from the military political and

* Bu çalışma 17-19 Kasım 2014 tarihleri arasında Atatürk Araştırma Merkezi tarafından Elazığ'da düzenlenen Tarihten Günümüze Elazığ Uluslararası Kongresi'nde sunulmuş bildirinin genişletilmiş halidir.

** Okul Müdürü, Atatürk Üniversitesi Sosyal. Bilimler. Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi. Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi, sahinyedek@hotmail.com

administrative points of view. In Gazi Mustafa Kemal Atatürk's era, founder of our Republic, the fact that who the mayors, governors and the members of Turkish Grand National Assembly that repressed the public were between which years they worked and the short biography of the ones that worked long years have been given. In addition, the contributions that they made to Elazığ have been presented. In this study, Among these political people, that represented Elazığ, the ones that had no development and efficacy, have been shown only in the sequencing. Thanks to this, the difference between the working and non-working executives have been come out. In the study, republic archive document of Prime Ministry, local newspaper in those times, Assembly Newspaper, printed sources and articles have been used as sources.

Key Words: Mustafa Kemal Atatürk, Elazığ, Governor, Mayor, Deputy.

1.Giriş

Osmanlı Devleti'nin mülki taksimatında, eyalet sisteminden vilayet sistemine geçişin başlangıcı 1863 yılında hazırlanan Vilayet Nizamnamesinin ardından 1864'te Tuna vilayetinin kurulmasıyla başlamıştır. Tuna vilayetini 1864'te yine Bosna vilayeti takip etmiştir. Böylece ilk 1864 tarihli vilayet nizamnamesi idari tarihimizde yerini almıştır. Bu ilk nizamnameye göre mülki taksimat sırasıyla vilayet, sancak, kaza ve köy şeklinde düzenlenmiştir. 1871 yılında ülke çapında uygulanmak üzere yeniden düzenlenerek yayınlanan nizamnameye göre bu kez sıralama vilayet, sancak, kaza, nahiye ve köy şeklinde yapılmıştır. Nizamnameye göre, vilayet-vali, sancak-mutasarrıf, kaza-kaymakam, nahiye-nahiye müdürü ve köy-muhtar tarafından idare edilecekti. Nizamnamenin uygulaması sonunda, Rumeli'de 14 vilayet, 44 sancak, Anadolu'da 16 vilayet, 74 sancak ve Afrika'da da 1 vilayet, 5 sancak mülki taksimatta yerlerini aldılar (Ortaylı, 1976:19).

1908 yılında bakıldığında idari taksimatın; 31 vilayet, 7 müstakil sancak ve 7 eyaletten oluştuğu görülür. Aynı tarihlerde (1907) Osmanlı coğrafyasında 124 sancak, 551 kaza, 1.195 nahiye ve 68.780 köy bulunmaktadır (Çavdar, 1999:556).

19. Yüzyılın sonlarında müstakil mutasarrıflıklar birimi oluşturulmuş, bunların sayısı 1916'da 21'e ulaşmıştır (Baykara, 1980:116). Devletin mülki idare yapısının düzenine dair 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Osmanlı'nın son hukuki düzenlemesi olmuş ve 1929 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır.

Cumhuriyet Döneminin idari taksimatının hukuki temelleri ise 1921 ve 1924 anayasaları temel alınarak yapılmıştır. 1921 anayasasında mülki taksimat "Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet nokta-i nazarından vilayetlere, vilayetler kazalara münkasım olup, kazalar da nahiyelerden tereküp eder" (Ceride-i Resmiye, 7 Şubat 337, nr.1,s.2) ifadesi ile yer bulmuştur. 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'na göre ise, "Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadî münasebet nokta-i nazarından vilâyetlere, vilâyetler kazalara, kazalar nahiyelere münkasımdır. Nahiyeler de kasaba ve köylerden tereküp eder" ifadesi ile taksimat belirtilmiştir (Kili ve diğerleri, 1985:128).

Cumhuriyet döneminin başlarında idarî taksimatı düzenleyen ve Osmanlı döneminden kalma kanunlar yanında, sözü edilen bu kısmî karar ve uygulamalar, 1929 yılından itibaren yeni bir kanunla belli bir düzene sokulmaya çalışılmıştır. 5 Mayıs 1929 tarihinde yayınlanan 1426 numaralı "Vilâyet İdaresi Kanunu", 1924 anayasasının öngördüğü idarî taksimat çerçevesinde bir düzenleme getirmiştir. Bu yeni kanuna göre, vilâyetle ilgili değişiklikler Devlet Şurası'nın mütalaası alınarak yapılacaktır. Kaza kurulması, kaldırılması veya başka vilâyete bağlanması vilâyet idare heyet ve umumî meclislerinin mütalaası alındıktan sonra yapılacaktır. Kanun ile vilâyet sınırlarının kaza merkezi ve sınırlarının değiştirilmesi, nahiye

kurulması, kaldırılması veya bunların merkez ve sınırının değiştirilmesi, bir kazadan başka bir kazaya bağlanması, ilgili vilâyet idare heyet ve umumî meclislerin görüşü alındıktan sonra yapılacaktır. Dâhiliye Vekâletinin kararı ve Reiscumhur'un onayı ile yeniden köy kurulması, köylerin birleştirilmesi, ayrılması veya bir nahiyeden başka bir nahiyeye bağlanması, vilâyet idare heyet ve umumî meclislerinin görüşü alındıktan sonra ve Dâhiliye Vekâletinin uygun görmesi ile vilâyetçe yapılmak suretiyle olacaktır (Düstur, Tertip 3,C.10, s.842-843). Yeni kanuna göre, vilâyetin başında vali, kazada kaymakam, nahiyede müdür ve köyde muhtar bulunacaktı.

Hem Milli Mücadele döneminde hazırlanan 1921 Anayasası'nda, hem de Cumhuriyet'in ilanından sonra hazırlanan 1924 Anayasası'nda, Cumhuriyet dönemi idari bölünüşünün Osmanlı'dan farklı olacağı açıkça ortaya konulmuştur. Bu anayasalara göre, Osmanlı'nın müstakil sancakları ve vilayetlere bağlı sancakları, birer vilayet haline getirilmişlerdir. Sancak veya mutasarrıflık ise ortadan kaldırılmıştır. Vilayetler doğrudan kazalara taksim edilmiştir. Vilayetler Osmanlı dönemindeki genişliğe sahip olmadıkları için, sancak olarak bölünmesine ihtiyaç duyulmamıştır.

1924 yılındaki anayasal düzenlemenin yapıldığı tarihte Türkiye'de 74 vilayet bulunuyordu. Ancak bu sayı zaman içinde azalarak 1927'de 63, 1935'de 57, 1940-50'de 63, 1955'te 66 ve uzun süre 67 sayısında kalmıştır. 1980'lerin sonlarında ise, Türkiye'nin geçirdiği sosyal ve ekonomik değişikliklerin zorlaması ve siyasi taleplerle yeniden yükselmeye başlamış ve 2000 yılında 81'e ulaşmıştır (<http://www.tarihtarih.com>).

1.1. XIX. Yüzyılda Harput'un Mülki Yapısı

Vali Mehmet Reşit Paşa döneminde Harput merkezi, 1834 yılından itibaren bugünkü Elazığ merkezi olan, öncesinde Ağavat Mezrası denilen ovaya taşınmaya başlamıştır. Vali Harput'ta bulunan maiyet erkânını da Mezraya aldırarak hükümet umurunu burada oluşturmuş, bir taraftan da büyük kışlalar, resmi binalar, mühimmat depoları yaptırılmaya başlanmıştır. Bu imar ve çalışmaları gören civar köy halkı yavaş yavaş buraya taşınmaya ve çarşı pazar kurmaya başlamışlardır. Mezra'nın cazipliği artıkça, Harput boşalmaya ve önemini yitirmeye yüz tutmuştur (Sunguroğlu, 1958:202-203).

Mehmet Reşit Paşa'dan sonra 1841'e kadar gelen valiler hem Diyarbakir, hem de Harput valiliğini yürütmüş, 1845-46'dan itibaren ise Harput Diyarbakir'den ayrılarak, Besni, Siverek, Çüngüş, Ebutahir, Palu, Kemah, Şiro kazalarını içine alan ayrı ve büyük bir eyalet merkezi olmuştur. Mustafa Sabri Paşa döneminde kazalara müdürler atanmaya başlamış, Dersim'de sancak olarak ayrılmış ve Kürdistan Eyaletine bağlanmıştır. 1850'li yıllardan itibaren ise vilayet ve kazalarda valinin başkanlığında İdare Meclisleri kurulmaya başlanmıştır (Sunguroğlu, C.1,1958:204). 1851 yılında Dersim tekrardan bir irade-i seniyye ile yakınlık itibarıyla tekrar, 1851-1856 yılları arasında Mazgirt, Gerger, Akçadağ, Simsat, İzolu, Balaban,1858-1859 yılları arasında Çemişgezek, Eğil, Arguvan, Çüngüş, 1860-1861'te ise Kuruçay ve Palu birer kaza olarak Harput'a bağlanmıştır (Sunguroğlu, 1958:205,206).

1866'da Vali Ahmet İzzet Paşa döneminde, Sultan Abdulaziz'in tahta çıkışının beşinci yıl dönümünde Harput Vilayeti İdare Meclisi azaları Harput'un adının Mamurat'ül-Aziz olması için mazbata hazırlayıp valiliğe sunmuşlardır. Vali İzzet Paşa'nın onayı ile bu mazbata 1867'de sadarete sunulmuş ve 7 Şevval 1283 tarihli İrade-i Seniyye ile Harput Vilayeti'nin ismi Mamurat'ül Aziz olmuştur (Sunguroğlu, 1958:208-211). Halk arasında bu isim kolaylık açısından Elaziz diye söylenmiştir.

Mamurat-ül Aziz 1875 yılında müstakil mutasarrıflık, 1879 yılında ise tekrar vilayet yapılmıştır. 1888 yılında Malatya ve Dersim Sancaklarının bağlanması ile vilayete bağlı kaza sayısı 16, nahiye 45, köy sayısı ise 2373 olmuştur.

Öztuna, (1998). Osmanlının 1893 yılında vilayete bağlı 3 sancaktaki idari birimlerin dağılımını şöyle belirtmiştir (Öztuna, 1998:3-4):

Merkez sancağının merkez kazasına bağlı: 1 nahiye, 320 köy, diğer kazaları Arabgir 1 nahiye, 84 köy; Keban Madeni 2 nahiye, 111 köy; Eğin 2 nahiye, 104 köyden oluşmak üzere toplam: 4 kaza, 6 nahiye, 619 köy merkez sancağa bağlıdır.

Malatya Sancağının merkez kazasına: 3 nahiye 86 köy; diğer kazaları: Hısn-ı Mansur'a (Adıyaman) 8 nahiye, 310 köy; Behisni'ye 6 nahiye, 166 köy; Akçadağ'a 8 nahiye, 162 köy; Kâhta'ya 6 nahiye, 380 köy olmak üzere toplam 5 kaza, 31 nahiye ve 1104 köy Malatya Sancağına bağlıdır.

Dersim Sancağı (Tunceli) merkez kazası: 1 nahiye, 121 köy; diğer kazaları: Ovacık 1 nahiye, 97 köy; Çemişgezek 1 nahiye; Mazgirt 1 nahiye, 142 köy; Kızıl Kilise 1 nahiye, 94 köy; Pah 1 nahiye, 85 köy; Çarsacak 2 nahiye, 111 köy olmak üzere toplam: 7 kaza, 8 nahiye, 650 köy Dersim Sancağına bağlıdır.

1921 Salnamesine göre ise Mamurat-ül Aziz Vilayetinin idari teşkilatı; merkez sancağının merkez kazasına bağlı: 8 nahiye, 279 köy; Arabkir 2 nahiye, 61 köy; Keban Madeni 5 nahiye, 61 köy; Eğin 5 nahiye 83 köy; Harput 60 köy; Pötürge 7 nahiye, 105 köy;

Malatya Sancağının merkez kazasına bağlı: 4 nahiye, 66 köy; Hısn-ı Mansur 5 nahiye, 174 köy; Behisni 8 nahiye, 115 köy; Akçadağ 7 nahiye, 122 köy; Kahta 3 nahiye, 146 köy;

Dersim Sancağı'nın merkez kazasına bağlı: 2 nahiye, 106 köy; Mazgirt 3 nahiye, 201 köy; Çarsacak 3 nahiye, 110 köy; Çemişgezek 3 nahiye, 95 köy; Kızılkilise (Nazımiye) 2 nahiye, 33 köy; Ovacık 3 nahiye, 83 köy olmak üzere Vilayet toplam: 14 kaza, 69 nahiye, 1800 köy şeklinde oluşturulmuştur (Elazığ İl Yıllığı, 1970:32-33).

1.2. Cumhuriyet Döneminde Mamurat-ülAziz'in Mülki Yapısındaki Değişiklikler

Milli Mücadele'nin devam ettiği 1921-23 yılları arasında Mamurat-ül Aziz'in mülki yapısı değişmiş, Malatya ve Dersim Sancakları Elaziz'den ayrılmış ve müstakil il haline getirilmişlerdir (B.C.A., 31.5.1920- Sayı:23 Dosya No:73-4-30.18.1.1-1.2.4).

30 Mayıs 1926 tarih ve 877 sayılı kanunla içinde Dersim'in de içinde bulunduğu 11 vilayet(Ardahan, Beyoğlu, Çatalca, Dersim, Gelibolu, Genç, Ergani, Kozan, Muş, Siverek ve Üsküdar) umumi gelirlerinin yetersizliği gerekçesiyle lağvedilerek kaza haline getirilmiş ve Dersim'de tekrar Elaziz'e bağlanmıştır (TBMM Kavanin Mecmuası, C.4, 1941:932-933). Aynı kanunla Baskil'in bağlı bulunduğu vilayet Elaziz, Arapkir'in ise Malatya olarak değiştirilmiştir (TBMM Kavanin Mecmuası, C. 4, s. 932-35). Kaza olan Harput ise nahiyeye dönüştürülmüştür.

2 Haziran 1929 tarih ve 1509 sayılı kanunla Bitlis Vilayeti kaldırılarak, daha önce kaza olarak Bitlis'e bağlı olan Muş, vilayet haline getirilmiştir. Söz konusu kanunla Muş vilayetine Elazığ ve Siirt vilayetlerinden alınan Çapakçur, Genç ve Sasun kazaları bağlanmıştır (Düster, Tertip 3, X, s.1797).

Mülki değişiklik içeren başka bir kanun ise 25 Aralık 1935 tarihinde 2885 sayılı kanun olmuş, bu kanun 4 Ocak 1936 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunla beş yeni

vilayet, dokuz yeni kaza kurulmuştur. Kanunun birinci maddesine göre kurulan dokuz yeni kaza şunlardır: Hakkâri vilayetine bağlı Şemdinli, Bitlis vilayetine bağlı Hizan ve Kotum, Diyarbekir vilayetine bağlı Bismil ve Eğil, Van vilayetine bağlı Gürpınar, Ağrı vilayetine bağlı Patnos ve Elaziz vilayetine bağlı Karakoçan ve Sivrice. Ayrıca bu kanunla Erzincan vilayetinin Pülümür kazası ile Elazığ vilayetinin Nazımiye, Hozat, Mazgirt, Ovacık, Pertek ve Çemişkezek kazalarından oluşan Tunceli vilayeti kurulmuştur. Kanunda Tunceli vilayetinin merkezi ile ilgili olarak, "İcra Vekilleri Heyeti'nce görülecek lüzuma göre başka mahale nakledilmek üzere bu vilayetin merkezi şimdilik Elaziz kasabasıdır" diye belirtilmiştir (Düstur, Tertip 3,C.17,171-173).

1936 yılından itibaren Elazığ, Tunceli, Erzincan ve Bingöl vilayetlerini içine alan Umumi Müfettişlik Teşkilatı, merkezi Elaziz Vilayeti olmak üzere kurulmuş Tunceli Vali ve Kumandanı aynı zamanda 4. Umumi müfettişlik sıfatıyla bu bölgede vazife görmeye başlamıştır (Elazığ İl Yıllığı, 1970:33).

31 Ocak 1936 tarihli ve 11944 numaralı kararname ile Elaziz vilayetine bağlı Palu kazasının merkezi, bulunduğu yerden kaldırılarak Kovancılar köyüne nakledilmiştir (B.C.A., Dosya No:30.11.1.0-101.4.5).

Nisan 1937'de 12933 numaralı kararname ile Elaziz Vilayetine bağlı Karakoçan kazasının merkezi, Zelhıdır köyünden Ohu nahiyesinin merkezi bulunan Tepe köyüne ve Ohu nahiyesi merkezi de yeni merkezin adıyla anılmak üzere Aşağılahan köyüne nakledilmiştir (B.C.A., Dosya No:30.11.1.0-111.9.4).

15 Nisan 1937 tarih ve 12945 numaralı kararname ile Elaziz Vilayeti Ergani Madeni kazasının adı Maden olarak değiştirilmiştir (B.C.A., Sayı:12945-30.11.1.0-111.9.16).

17 Kasım 1937 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk ve beraberindeki bir heyet trenle Elazığ'a teşrif etmişlerdir. Atatürk'ü, dönemin Elazığ Valisi Şefik Bicioğlu, Belediye Başkanı Kemal Şedele, Garnizon Komutanı Korgeneral Abdullah Alpdoğan ve kalabalık bir halk topluluğu coşkuyla karşılamışlardır. Bu ziyareti sırasında Atatürk Mamurat-ül Aziz olan şehrin ismini "Azığı Bol, Azık İli" anlamına gelen "Elazık" olarak değiştirmiştir. Elazığ Belediyesi'nin 23.11.1937 tarihinde yapmış olduğu toplantıda da isim değişikliği belediye meclisince kabul edilmiş ve zabıt tutanaklarına geçmiştir (Topal, 1997: 36-47). 10 Aralık 1937 tarihinde İcra Vekilleri Heyeti'nin 7806 sayılı kararnamesiyle Elaziz beldesinin adı Elazığ olarak değiştirilmiş, karar 31 Aralık 1937 tarihinde bir tamimle duyurulmuştur (Düstur, Tertip 3, C. 19, Ankara 1938, s. 136-137).

10 Aralık 1946 tarihinde kabul edilen 4993 sayılı kanunla da Tunceli il merkezi geçici olarak bulunduğu Elazığ kasabasından Kalan kasabasına nakledilmiştir (T. C. Resmi Gazete, Sayı 6498, 6 Ocak 1947).

1.3. Elazığ'ın Atatürk Dönemindeki Mülki Değişiklikleri Kapsamında, Elazığ'ı Temsil Eden Bazı Milletvekillerinin, Belediye Başkanlarının ve Valilerin Özgeçmişleri ve Görev Süreleri İçinde Elazığ'a Kazandırdıkları

Tablo 1. Atatürk Döneminde Görev Yapmış Elazığ (Elaziz) Milletvekilleri (1920-1939)

1. DÖNEM (1920 – 1923) ¹	2. DÖNEM (1923 – 1927) ²
1. Mustafa Şükrü ÇAĞLAYAN*	1. Cevad ÇOBANLI*
2. Hasan Tahsin BERK*	2. Hüseyin GÖKÇELİK
3. Hüseyin GÖKÇELİK	3. Mehmet Naci KARAALİ
4. Hacı Mehmet Fevzi CELAYİR	4. Muhittin ÇÖTELİ
5. Mustafa Rasim TEKİN	5. Mustafa SOLMAZ
6. Muhittin ÇÖTELİ*	6. Süleyman KARAKAYA*
3. DÖNEM (1927 – 1931) ³	4. DÖNEM (1931 – 1935) ⁴
1. Muhittin ÇÖTELİ*	1. Hüseyin GÖKÇELİK*
2. Mustafa SOLMAZ*	2. Memduh Şevket ESENDAL*
3. Hasan Tahsin BERK	3. Fazıl Ahmet AYKAÇ
4. Hüseyin GÖKÇELİK	4. Ahmet Saffet OHKAY
5. Mehmet Naki YÜCEKÖK	5. Hasan Tahsin BERK
6. Fazıl Ahmet AYKAÇ*	6. Ali Fuat AĞRALI*
7. Ahmet Saffet OHKAY*	7. Fuad Ziya ÇİYİLTEPE*
5. DÖNEM (1935 – 1939) ⁵	
1. Ahmet SAFFET OHKAY*	
2. Ali Fuat AĞRALI	
3. Fazıl Ahmet AYKAÇ	
4. Hasan Tahsin BERK	
5. Fuad Ziya ÇİYİLTEPE	
6. Fethi ALTAY*	

Kaynak: Elazığ İl Yıllığı (1973); Açıkse, E., Çakmak, Z. (2003). *Satvet-i Milliye Gazetesi (Transkripsiyon ve Asıl Metin)*, Elazığ; Keşir, F. ve diğerleri, (2010). *TBMM Albümü*

¹ Birinci Dönemde ismi işaretli olan milletvekillerinden Mustafa Şükrü Çağlayan Milletvekilliği sırasında Elaziz Merkez Bıdayet Savcılığı görevine atanmış ve bu görevi seçmesi üzerine 06.12.1920 tarihinde milletvekilliğinden istifa etmiş sayılmıştır. Yerine ara seçimle Muhittin Çöteli Bey milletvekili seçilmiştir. Hasan Tahsin Berk ise milletvekilliği sırasında Maliye Vekaleti Temsilcisi olarak Moskova Elçiliği Temsilciliğine atanması nedeniyle 11.12.1920'de milletvekilliğinden istifa etmiş sayılmıştır. Yerine ara seçimle Mehmet Naci Karaali Bey milletvekili seçilmiştir.

² İkinci Dönemde ismi işaretli olan milletvekillerinden Cevad Çobanlı'nın Milletler Cemiyeti'ne Musul Meselesi Müşaviri olarak atanması nedeniyle 22.12.1924 tarihinde istifa etmiş sayılmış, yerine Süleyman Karakaya yapılan ara seçimle milletvekili seçilmiştir.

³ Üçüncü Dönemde ismi işaretli olan milletvekillerinden Muhittin Çöteli'nin 10.08.1928 tarihinde vefatı nedeniyle Fazıl Ahmet Aykaç, Mustafa Solmaz'ın 08.11.1929 tarihinde vefatı nedeniyle Ahmet Saffet Ohkay yapılan ara seçimle milletvekili seçilmişlerdir.

⁴ Dördüncü Dönemde ismi işaretli Hüseyin Gökçelik'in 06.08.1933'te vefatı üzerine, yerine Ali Fuat Ağralı, Memduh Şevket Esendal Kabil Büyükelçiliğine atanması nedeniyle de 10 Haziran 1933'te milletvekilliğinden istifa etmiş sayılmış, yerine Fuat Ziya Çiyiltepe ara seçimlerde milletvekili seçilmişlerdir.

⁵ Beşinci Dönemde ismi işaretli olan Ahmet Saffet OHKAY'ın 18.05.1938 tarihinde milletvekilliği devam ederken vefat etmesi nedeniyle, Mehmet Fethi Altay yapılan ara seçimle milletvekili seçilmiştir.

Hüseyin GÖKÇELİK (Milletvekili)

I., II., III, IV. Dönem Elazığ Milletvekili olan Hüseyin Bey 1867 yılında Milikan Köyü'nde doğmuştur. 26 Temmuz 1886 yılında İstanbul Polis Müdürlüğü 8. Bölük Polis Neferliği görevi ile hizmete başlamıştır. 17 Mayıs 1888 tarihinde çavuşluğa yükseltilmiş, 25 Ocak 1892'de Mamurat-ülAziz Vilayeti 3'üncü sınıf komiserliğine atanmıştır. 1 Aralık 1896 tarihinde; 2. Sınıf komiserliğe yükselmiş, 1 Ağustos 1904 tarihinde Erzurum ili ikinci komiserliğine nakledilmiştir. 26 Ekim 1905 tarihinde Bingazi, 3 Mayıs 1908 tarihinde Sivas, 1 Ekim 1909 tarihinde tekrar Mamurat-ül Aziz ikinci komiserliğine, 6 Ocak 1910 tarihinde Diyarbakır Baş Komiserliğine yükseltilmiştir. 14 Ağustos 1914 tarihinde Diyarbakır Polis Müdürü olan Hüseyin Bey, TBMM'nin I.Dönemi için yapılan seçimlerde Elazığ Milletvekili seçilmiş ve 20 Mayıs 1920'de Meclis'e katılmıştır. Ankara İstiklal Mahkemesi üyeliğine seçilen Hüseyin Bey, 31 Temmuz 1922 tarihine kadar bu görevini sürdürmüştür(Akın, 2001:167). Hüseyin Bey, TBMM'nin II., III. ve IV. Dönemlerinde de Elazığ mebusluğunu sürdürmüş, 27 Temmuz 1927 tarihinde emekliye ayrılmış, 8 Ağustos 1933 tarihinde mebusluk görevi devam ederken vefat etmiş, Hankendi Bucağı Bölüklü Köyü'nde defnedilmiştir.

Hüseyin Bey'in, Elazığ için Meclis'te Elazığ-Erzincan yolunun anayollar arasına dahil edilmesine dair (B.C.A., Dosya No:6993-30.10.0.0.0-6,38.10), Elazığ'da gayri faal bir vaziyette bırakılan artezyen makinesinin çalışır hale getirilmesine dair (B.C.A., Dosya No: 6524- 30.10.0.0.-7.41.21),Elazığ'da terk edilmiş bir halde duran ipek fabrikasının çalışır hale getirilmesine dair (B.C.A.,Dosya No: 6525- 30.10.0.0.-7.41.22), Elazığ'ın asiler tarafından işgalinde eşyaları yağma edilen subayların zararlarının şimdilik hükümet tarafından ödenmesine dair (B.C.A., Dosya No: 6612- 30.10.0.0.-7.43.13) önerileri bulunmaktadır.

Fazıl Ahmet AYKAÇ (Milletvekili)

III., IV., V., VI. ve VII. Dönem Elazığ Milletvekili olan Fazıl Ahmet Aykaç Bey 1884'te İstanbul'da doğmuştur. Babası Divaniye Mutasarrıfı edebiyatçı Mehmet Cemal Bey, Annesi Sabire Hanım'dır. Babasının memuriyeti nedeniyle öğrenimini Numune-i Terakki'de, Gümüşhane Rüştüyesi'nde ve Musul İdadisinde sürdürmüştür. İstanbul'da Fransız Lisesi ve Sanayii Nefise (Güzel Sanatlar Akademisi) okuluna devam etmiştir. Bu arada Paris Siyasal

Bilgiler Fakültesinin mektupla öğrenim programını izlemiş ve dışarıdan sınava girerek buradan mezun olmuştur. Şubat 1905'te Milli Eğitim Bakanlığı Yabancı Okullar ve Gayri Müslime Müfettişliği Kalemünde katip olarak işe başlamış, bu görevi esnasında Eylül 1910'da İlk Öğretmen Okuluna Medeni Bilgiler Öğretmeni olarak atanmıştır. Katiplik görevinden 1907'de istifa etmiş ve Yüksek Öğretmen Okulu öğretmenliğine atanmıştır (Öztürk, 1995:227). Bu görevi 1922 yılına kadar sürmüştür. 1922'de Duyun-u Umumiye Türk Dayınler Vekaleti Katipliği görevine getirilmiştir. 1926'da Galatasaray Lisesi Edebiyat öğretmenliğine atanmış, bu görevi devam ederken 1928'de yapılan ara seçimlere girerek vefat eden Muhittin Çöteli'nin yerine 426 oy alarak Elazığ Milletvekili seçilmiştir. 11 Aralık 1928'de mazbatasını almış, 31 Aralık'ta Meclis'e katılmıştır. Milli eğitim ve Dış İşleri Komisyonlarında görev almış, Latin Harfleri Dil Heyetinde çalışmıştır. Fecri Atı topluluğu içinde yer alan, çeşitli gazete ve dergilerde yazıları yayınlanan, basın şeref kartına sahip Fazıl Ahmet Aykaç, TBMM VIII. Döneminde de Diyarbakır'dan milletvekili olmuş, 5 Aralık 1967'de İstanbul'da vefat etmiştir (Öztürk, 1995:228). Fazıl Ahmet Bey'in eşi Nahide Hanım'dan bir kızı, iki oğlu olmuştur. Fazıl Ahmet Bey'in uzun süren Elazığ Milletvekilliği döneminde Meclis'in genel konuları dışında, Elazığ'la ilgili özel bir girişimi veya Elazığ'a özel katkı sağlamaya dair çalışmaları ile ilgili TBMM Zabıt Cerideleri ve Cumhuriyet Arşivi belgelerinde herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

Ali Fuat AĞRALI (Milletvekili)

IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönem Elazığ Milletvekili olan Ali Fuat Ağralı, 1878 yılında Midilli'nin Ağra Köyü'nde doğan Ali Fuat Bey'in babası Defterdar İbrahim Ethem Efendi, annesi Fatma Zehra Hanım'dır. İlköğrenimini özel surette yapmış, lise öğrenimini ise Mamurat-ül Aziz'de tamamlamıştır. Memuriyete 29 Ağustos 1897'de Mamurat-ül Aziz Merkez Maarif Mütercimliği göreviyle başlamış, 2 yıl bu görevde kaldıktan sonra istifa etmiş, 1903 yılında Mülkiye Mektebinden pekiyi derece ile mezun olmuştur. Sadaret Mektubi Kalemi ve Maliye Bakanlığında çeşitli birimlerde çalışmıştır. 1908 yılında Hukuk Mektebini bitiren Fuat Bey, 1909 yılında Türkiye'de ilk Hukuk Doktoru unvanını kazanmıştır. 1914'ten 1917 yılına kadar Diyarbakır, Kastamonu ve Halep Defterdarlıkları görevlerinde bulunmuştur. İzmir'in işgalinden sonra İzmir- Akhisar cephesinde görev almıştır. 1923 yılında Maliye Bakanlığı Muhasebe Genel Müdürlüğü görevinden yine aynı yıl Sayıştay Başkanlığı görevine getirilmiş 1927 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür (Öztürk, 1995:388-389).

Lozan Konferansı'nda Türk Heyeti'nin mali müşavirliği ve saymanlığı görevlerini yapan Fuat Bey, 1926'da TBMM 2. Dönem ara seçiminde İstanbul Milletvekili olarak seçilip Meclis'e katılmıştır. IV., V., VI., VII. ve VIII. Dönemlerde ise Elazığ Milletvekili olarak Parlamentoda görev yapmış olan Fuat Bey, 1934'te kısa bir süre Bayındırlık Bakanlığı yaptıktan sonra, İsmet İnönü, Celal Bayar, Refik Saydam ve Şükrü Saraçoğlu hükümetlerinde

uzun bir süre Maliye Bakanlığı yapmıştır. Görüş ayrılığı nedeniyle 1946 yılında CHP'den ve milletvekilliğinden ayrılmıştır (Öztürk, 1995:389). Bakanlığı döneminde mali sorunların çözülmesi, Duyun- u Umumiye'nin tasfiyesi, demiryollarının millileştirilmesi, Türk parasının güçlendirilmesi konularında önemli katkıları olmuştur.

Fransızca, Farsça, Arapça bilen Fuat Ağralı, 14 yaşındayken İbnü'lCezvi'nin Tulfetü'l-Ezkiya Fi Tercemeti Kitabu'l- Ezkiya adlı kitabını Arapça'dan Türkçe'ye çevirmiştir (Parla, 1983:117). Bir çocuk babası Ali Fuat Ağralı, 11 Mayıs 1957 tarihinde İzmir'de vefat etmiş, İstanbul'da Zincirlikuyu Asri Mezarlığına defnedilmiştir. Ali Fuat Bey hizmetlerinden dolayı İstiklal ve Altın Maarif Madalyası sahibidir (Öztürk, 1995:389).

Meclis Zabıt Tutanaklarında Fuat Bey'in Elazığ'a özel bir önergesi veya çalışmasına rastlanılmamıştır.

Tablo 2. Atatürk Döneminde Görev Yapmış Elazığ (Elaziz) Valileri (1920-1939)

ADI SOYADI	HİZMET GÖRDÜĞÜ SÜRE
1- Abdulkadir Bey	01.09.1336(1920) – 23.05.1337(1921)
2- Süleyman Sami Bey	16.12.1337(1921) – 20.04.1339(1923)
3- Hilmi BEY	05.05.1339(1923) – 25.02.1341(1925)
4- Ali Rıza CEYLAN	09.05.1341 – 03.09.1926
5- Cemal BARDAKÇI	04.09.1926 – 05.11.1929
6- Fahri BEY	07.11.1929 – 22.11.1930
7- Mithat Bey	23. 11.1930– 17.02.1931
8- Nizamettin ATAKER	18.02.1931 – 20.12.1932
9- Tevfik Sırrı GÜR	18.02.1933 – 23.06.1937
9- Şefik BİCİOĞLU	02.07.1937 – 25.02.1939

Kaynak: Elazığ İl Yıllığı 1967; İshak Sunguroğlu, Harput Yollarında, 1970:225-233.

Süleyman Sami BEY(Vali) 16.12.1337(1921)- 20. 04. 1339 (1923)

Vali Süleyman Sami Bey zamanında vilayetin idari teşkilatı değişmiş, Malatya ve Dersim Elazığ'dan ayrılarak vilayet olmuş, Diyarbakır'a bağlı Bakır madeni Sancağı kaza halinde Elazığ'a bağlanmıştır. Bu suretle Elaziz Vilayeti yalnız merkez sancağına inhisar ettirmek suretiyle küçültülerek Ağın, Baskil, Karakoçan, Keban, Maden, Palu ve Sivrice'den ibaret 7 kaza, 16 nahiye ve 602 de köyden oluşturulmuştur. Süleyman Sami Bey Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti görüşleri doğrultusunda, ciddi, kibar ve tam bir idare adamı olmuştur (Sunguroğlu, 1958:227).

Hilmi BEY (Vali) 05.05.1339(1923) – 25.02.1341(1925)

Vali Hilmi Bey'in görev zamanı Cumhuriyetin İlanı ve Şeyh Said İsyanı gibi önemli olayların olduğu bir döneme denk gelmiştir. Şeyh Said'e bağlı asi eşkıyaların Şeyh Şerif liderliğinde 23 Şubat 1925 tarihinde Elazığ'a girip yağmacılığa başladıklarını duyan Vali Hilmi Bey bir taraftan şehirde örfi idare ilan ederken, diğer taraftan da yanına Ahz-i asker Kalem Reis'ini ve bir mebusu alarak vazife başından ayrılmış ve Malatya'ya kaçmıştır.

Mülki ve askeri en büyük idare amirlerinin böyle mühim bir anda vazifelerini terk ederek kaçmaları, memlekette bir boşluk yaratmıştır. Bunun üzerine eşkıyalar Vilayet Konağı'nı basıp Şeyh Şerif'i valilik makamına oturtmuştur. Elazığ Türk Ocakları mensuplarının gayret ve cesareti sayesinde Elazıglılar dirayetlerini kaybetmemiş, eşkıyalar yakalanmış ve Elazığ eşkıyadan temizlenmiştir. Bunun üzerine Ankara'yla temas kurulmuş, Hilmi Bey'in Elazığ'ı terk ettiği Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmiş, bizzat Mustafa Kemal Paşa valiliğe vekalet etmek üzere, Beyzade Hacı Mehmet Nuri Efendi'yi, emekli Binbaşı Rasim Bey'i de ona askeri müşavir olarak atamıştır. Bu nedenle 26 Şubat- 8 Mayıs 1925 tarihleri arasında vali vekilliği görevini Beyzade Hacı Mehmet Nuri Efendi yapmıştır (Sunguroğlu, 1958:227-232).

Tevfik Sırrı GÜR (Vali) (18.02.1933 – 23.06.1937)

Tevfik Sırrı Gür, 1892 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Darülfünun müderrislerinden Süleyman Sırrı Efendi'dir. Tevfik Sırrı Bey, ortaöğrenimini Soğuksu Askeri Rüştiyesi'nde ve İstanbul İdadisinde, yükseköğrenimini mülkiye mektebinde tamamlamıştır (Aldan, 1990:429).

Tevfik Sırrı Bey, Ocak 1912 tarihinde İstanbul Vilayeti Maiyet memurluğuna ve ek olarak Kabataş Sultanisi Tarih muallim vekilliğine atanarak devlet hizmetine girmiştir. Haziran 1912'de Üsküdar Sancağı, Kasım 1913 tarihinde Edirne Vilayeti Maiyet memurluğu görevlerine atanmıştır. Buradan Malkara'nın Şahin ve Tekirdağ'ın Pınarlı Bucak Müdürlüğü'ne nakledilmiştir. Eylül 1914'te Babaeski Kaymakamlığı görevine getirilmiş ve bu görevi Birinci Dünya Savaşı boyunca devam ettirmiştir. Mondros bırakılması döneminde İttihatçılıkla suçlanarak Gerze'ye atanmış fakat bu görevi kabul etmeyerek Trakya'daki kurtuluş mücadelesine katılmıştır. Temmuz 1920 tarihinde Hayrabolu Kaymakamlığına atanmış, bölgenin işgali üzerine Bulgaristan'a sığınmıştır. Buradan bir Bulgar dostunun yardımıyla kaçak yollarla İstanbul'a gelmiş, eşiyile birlikte çetin bir yolculuktan sonra Ankara'ya ulaşmıştır. Milli Hükümet tarafından önce mülkiye müfettişliğine, Şubat 1921

tarikhinde Keskin Kaymakamlığı'na atanmış, Kasım 1922 tarihinde Kırklareli Mutasarrıflığı'na terfi ettirilmiştir. Bu görevde iken bir soruşturma sonucu görevden alınmış, 1 Mart 1926 tarihinden 31 Ağustos 1927 tarihine kadar Edirne Belediye Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Tevfik Sırrı Bey Mayıs 1928 tarihinde tekrar Mülkiye Müfettişliği görevine getirilmiştir. Aralık 1931 tarihinde İçel valiliğine, Şubat 1933'te Elazığ Valiliği'ne atanmıştır(Turan Gazetesi, ,No:120, 28 Şubat 1933). Tevfik Sırrı Bey, Temmuz 1937 tarihinde Muş, Haziran 1943 tarihinde ikinci defa İçel, Kasım 1947 tarihinde Kastamonu valiliklerine atanmıştır. Kastamonu Valiliği sırasında bir süre İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu'nda görevlendirilmiş, Haziran 1950'de Kastamonu Valiliğinden emekliye sevk edilmiştir. Kastamonulular valinin vakitsiz emekli edilmesini protesto etmek amacıyla Belediye Başkanı'nın kendi isteği ile istifasını sağlayıp Tevfik Sırrı Gür'ü Belediye Başkanlığı görevine getirmişlerdir. Bu görevinden Ekim 1952 tarihinde istifa eden Tevfik Sırrı Bey, emeklilik günlerinde maddi sorunlar yaşadığından Ankara'da inşaat işleriyle uğraşmış, bu dönemde Türkiye'de ilk beton briket atölyesini kurmuştur.

28 Şubat 1959 tarihinde kalp krizi sonunda vefat etmiş, cenazesi Cebeci Asri Mezarlığına defnedilmiştir. Tevfik Sırrı Bey'in eşi Mukaddes Hanımdan Melike ve Fazıla isminde iki kızı olmuştur (Aldan, 1990:430).

Tevfik Sırrı Bey Elazığ'da dört buçuk yıla yakın bir süre görevde kalmıştır. Bu süre içerisinde Atatürk İlkokulunu, Atatürk Heykeli'ni, Kız Enstitüsü'nü, Kız Öğretmen Okulu'nu, eski Şehir Stadını, Cumhuriyet Meydanı'nı, Yeni Hastane Binası'nı (Turan Gazetesi, No:225, 25 Haziran 1934), Sivrice Hükümet Konağı'nı ve Elazığ Halkevi'ni, köylerde çok sayıda göçmen evinin yapımını sağlamıştır (Aldan, 431). Müteşebbisleri bir araya getirip 15.000 lira sermaye ile tarım ve sanayi kooperatifi (Turan Gazetesi, No: 138, 28 Mayıs 1933), halkın iktisadi bilgisini arttırmak üzere Ticaret ve Sanayi Odası bünyesinde lisan ve ticaret kursları düzenleyecek Ticaret Kulübü kurdu muştur (Turan Gazetesi, No:133, 4 Mayıs 1933).

Döneminde Malatya ile Elazığ arasındaki demiryolu köprüsü ile Kömürhan Boğazındaki İsmet Paşa karayolları köprüsü tamamlanmış ve bizzat İsmet Paşa tarafından işletmeye açılmıştır. Elazığ, 24 kilometrelik kısa bir hatla Yolçatı İstasyonuna bağlanarak, İstasyon 10 Ağustos 1924 tarihinde işletmeye açılmış ve ilk tren Elazığ'a Vali Gür zamanında gelmiştir (Sunguroğlu, 1958:233).Vali Tevfik Gür zamanında inşaatına başlanılmış olan 180 m. uzunluğunda ve beş gözlü Külüşkür (Palu) Köprüsü 1939'da ikmal edilerek işletmeye açılmıştır (Sunguroğlu, 1958:236). Şehre 13 kilometre uzaktaki Hinsor Köyünden su boruları döşeterek şehrin su ihtiyacını karşılamıştır (Turan Gazetesi, No:146, 25 Haziran 1933).

Görev yaptığı dönemde Etibank Keban Simli Kurşun işletmesi, Etibank Şark kromları T.A.Ş. kurulmuş, 4 adet okul yapılmıştır (Koçköprü, 2005:156). Zağferan Köyü taşocaklarını işletmeye açan, şehir yollarını burada yapılan parke taşları ile ilk defa kaplatan hatta diğer şehirlere satışını ve gönderimi sağlayan Vali Tevfik Sırrı Gür olmuştur (Orhun ve diğerleri, 1969:618). Döneminde Dersim, Tunceli adıyla vilayet olmuş ve Elazığ'dan ayrılmıştır.

28 Şubat 1933 Tarihli Turan Gazetesi'nin Vali Teyfik Sırrı Gür'ün Elazığ Valiliği Görevine Başladığını Bildiren Haberi

Tablo 3. Atatürk Döneminde Görev Yapmış Elazığ (Elaziz) Belediye Başkanları (1920-1943)

ADI SOYADI	HİZMET GÖRDÜĞÜ SÜRE
1- Çötelizade Mehmet BEY	1920- 1925
2- Halil Rifat ÖZDEN	1925- 1930
3- Hürrem MÜFTÜGİL	1931- 1935
4- Kemal ŞEDELE	1935- 1943

Kaynak: Elazığ İl Yıllığı, (1973). Elazığ, Turan Gazetesi, No:276, 23 Mayıs 1935.

HALİL RIFAT ÖZDEN BEY (BELEDİYE BAŞKANI) 1925-1930

Harput'un meşhur âlimlerinden Hacı İbrahim Lebip Efendinin büyük oğludur. 1870 (1286. R)'de Harput'ta doğmuştur. Elâziz Askeri Rüşdiyesi'nin ilk mezunlarından. 1892'de(1308. H) Harbiye'den mezun olmuş, ilk vazifeye Liva Kumandanı Bekir Paşa'nın maiyetindeki kuvvetlerle Sincar isyanını bastıran birlikler arasında başlamış, 1893'ten 1895'e kadar Elâziz Askerî Rüşdiyesi'nde dahiliye zabıtlığı ve riyaziye hocalığı, 1900'da yüzbaşı olarak Bağdat Askerî İdadisi riyaziye hocalığı ve 1905 de Bitlis, Muş, Diyarbakır, Nusaybin, Musul, Kerkük, Barzan havalisinde eşkıya te'dip ve tenkillerinde bulunduktan sonra, Jandarmaya geçerek 1907'de Jandarma tensikat heyetinde bulunmuştur. 1909'da Karahisar-ı Şarkî Jandarma tabur kumandanlığında vazife gördükten sonra 1911'de binbaşı olmuştur. 1913'te Sivas Jandarma Alay Kumandanı iken yarbaylığa terfi etmiştir. 1.inci Cihan Harbi'nde 1914' ten 1916'ya kadar 3. üncü ordu menzil müfettişliğinde, 1917'de Bağdat Jandarma müfettişlik muavinliğinde, 1918'de Bitlis Jandarma mütaka müfettişliğinde bulunmuş, liyakat ve harp madalyaları aldıktan sonra 1919'da emekliye ayrılarak memleketine dönmüştür. Halk arasında sevilip sayılan Halil Bey 1920'de Belediye Reisliğine seçilmiş ve bu memleket hizmetinde on sene kalmıştır. Belediye reisliğinde çok çalışmış memlekete faydalı işler yapmış, Belediye'yi halka tanıtmış ve bu suretle halkın sevgi ve saygısını kazanmıştır (Sunguroğlu, C2.,1959:475-476).

Halil Bey, Şeyh Said İsyanı sırasında Elazığ'a olayları taşıyan ve valilik makamına oturan Şeyh Şerif'le görüşmeye giden, oyalamak suretiyle Türk Ocaklılara zaman kazandırıp isyanın Elazığ'da büyümesini engelleyen heyette de yer almıştır (Sunguroğlu, C1, 1958:229-230).

Belediye Reisliği zamanında ayrıca Tayyare Cemiyeti ve Türk Ocağı Reisliklerinde çalışmıştır. Reislikten ayrıldıktan sonra aralıksız olarak vilâyet meclisi ve encümen azalıklarında bulunan Halil Bey'in bu çalışmaları da memleket hesabına faydalı olmuştur. Kendisi kibar, mütevazî, dürüst ve fedakâr olmakla beraber şahsî ihtirastan âzâde fazilet mücessemi bir zat olmuştur. Halil Bey, 24 Ocak 1949 da Elâzığ'da vefat etmiş, cenazesi Harput'ta aile kabristanına defnedilmiştir. Ömer ve Hilmi adlarında iki oğlu olmuş, Ömer, babasının sağlığında, Hilmi ise babasının ölümünden sonra genç yaşta vefat etmişlerdir (Sunguroğlu, C2., 1959:476).

Hürrem MÜFTÜGİL (Belediye Başkanı)1931-1935

Hürrem Müftügil, 1898 yılında Harput'ta doğmuştur. Babası Harput'un köklü ailelerinden şair ve âlim Dellalzade Müftü Mehmet Faik Efendi, annesi Saraylı Keşafzadelerden Fatma Hanım'dır.

İlk, orta ve lise öğrenimini Elazığ'da tamamladıktan sonra üniversite öğrenimi için İstanbul Üniversitesi Felsefe bölümüne girmiş, burada bir yıl okuduktan sonra Almanya'ya giderek Jena Üniversitesi Felsefe bölümünden 1922 yılında mezun olmuştur (Bican, 2011:211). 1924 yılında Varşova Elçiliği evrak memurluğuna, aynı yılın sonunda Milano Konsolosluğu'na, 1926 yılında Roma'da Vice Konsolosluğu'na ataması yapılmıştır. Roma'da Vice Consul olmuş, 1927 yılı Haziran ayında Hariciye Vekaleti II. Daire I. Şube Şefliğine atanmıştır(Güneş, 2001:708). Bu sırada Diyarbakır 2. Umumi Müfettişi İbrahim Tali Öngören'in kızı Fatma Nimet Hanım ile evlenmiştir. Babasının vefatı nedeniyle Hariciyedeki görevinden istifa edip 1931 yılında Elazığ'a ailesinin yanına dönmüştür. Kısa bir süre sonrada yapılan belediye başkanlığı seçimini kazanıp Elazığ Belediye Başkanı olmuştur. Hürrem Bey Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde görev yapmış, modern belediyecilik anlayışına sahip, zeki ve ikna edici biri olmuş, kayınpederi İbrahim Tali Öngören'in Diyarbakır'da 2. Umumi Müfettişi olması vilayetteki nüfuzunu arttırmış, belediye işlerini yaparken cesaretli davranmıştır. Belediye binasının hizmet vermede yetersiz kaldığını görünce bakımı güçleşen kerpiçten yapılmış birçok belediye binasını satarak Gazi Caddesi'ndeki belediye binasını yaptırmıştır. Bu bina Elazığ'ın ilk betonarme binası olmuştur (Demirel, 2006:199).

Hürrem Bey her biri ayrı yerlerde olan kasapları ve aynı işi yapan esnafları bir araya toplamak istemiş, bu amaçla kısa zamanda bu günkü Kapalı Çarşı adıyla bilinen çarşının yapılmasını sağlamıştır. Çarşının temizliğine çok önem göstermiş, esnafın ölçü, tartı aletlerinin yenilenmesini, standart ölçülerin kullanılmasını sağlamıştır. Gıda ve şarküteri maddelerinin açıkta satılmasını engelleyerek camekan sistemini getirmiştir. Elazığ'ın elektrik fabrikasını kurdurarak şehri elektriğe kavuşturmuştur (Turan Gazetesi, No:57, 11 Şubat 1932). Buz fabrikaları kurulmasını sağlamıştır (Bican, 2011:212). Hürrem Bey döneminde belediye tarafından ilk defa Şehir Sinema ve Tiyatro binası yaptırılmış ve işletmeye açılmıştır (Turan Gazetesi, No:37, 22 Teşrin-i Evvel 1931). Hürrem Bey'in başkanlığı döneminde şehir halkının sıhhatli ekmek ve beyaz un ihtiyacını karşılamak üzere un fabrikası kurulmuş ve bu un fabrikasının unu ile ekmek yapılması mecburi kılınmıştır (Turan Gazetesi, No:2, 5 Mayıs 1931).

Hürrem Müftügil, Elazığ Belediye Başkanı iken V. Dönem Tokat Milletvekili seçilmiştir. Milletvekilliğinden sonra 1940 yılında Osmanlı Bankası İdare Meclisi Üyeliği, 1948 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi İdare Meclisi Üyeliği görevlerini yapmıştır. 1950'de Elazığ'a geri dönerek siyasetle uğraşmaya başlamış, 1954-57 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanlığını görevini yapan Hürrem Bey XI. ve XII. Dönem Elazığ'dan Milletvekilli seçilmiştir. XII. Dönemden sonra siyasetten çekilmiş ve İstanbul'a yerleşmiştir (Güneş, 2001:708-709).

Hürrem Bey, 9 Ocak 1982’de İstanbul’da vefat etmiş, cenazesi İstanbul Sahrayı Cedit Mezarlığına defnedilmiştir. Fatma Fitnat adında bir kızı bulunmaktadır.

11 Şubat 1932 Tarihli Turan Gazetesi’nin Hürrem Bey’in Döneminde Elazığ’a Elektrik Geldiğine Dair Haberi

1.4. Sonuç

Osmanlı Devleti’nin önemli sancaklarından biri olan Harput, devletine, milletine bağlı insanların yaşadığı, kendine özgü âdeti, geleneği, kültürü olan, her döneminde içinden önemli şahsiyetlerin yetiştiği bir merkez olmuştur. Harput, 19. Yüzyılda yapılan mülki ve idari taksimat düzenlemelerinden nasibi almış ve bu düzenlemeler sonucunda önce vilayet, sonra mutasarrıflık daha sonra tekrar vilayet olmuştur. Bu dönemde Harput adı da, Mamurat’ül-Aziz olarak değiştirilmiştir. Bu isim halk arasında kolaylık açısından Elaziz olarak söylenegelmiştir.

Mülki yapıdaki düzenlemeler Milli Mücadele ve Cumhuriyet Döneminde de devam etmiş, bu süreçte Mamurat’ül- Aziz Vilayeti’ne bağlı sancaklardan olan Malatya, Bingöl, Tunceli, Adıyaman Mamurat’ül- Aziz Vilayeti’nden ayrılıp birer il haline getirilmişlerdir.

17 Kasım 1937 tarihinde Elaziz’e teşrif eden Mustafa Kemal Atatürk, Elaziz adını Elazık olarak değiştirmiş, daha sonra Bakanlar Kurulu kararıyla bu isim Elazığ olmuştur.

Elazığ, Cumhuriyet döneminde temsil ve hizmet noktasında birkaç idarecinin dönemi dışında önemli bir gelişim kaydedememiş, hatta günümüze kadar gelen zaman içerisinde gelişmişlik düzeyi açısından kendi bünyesinden çıkıp il olan şehirlerin bile gerisinde kalmıştır.

Atanmış yada seçilmiş olsun, bir ilde görev yapan tüm idareciler sorumlusu olduğu makamı, temsil ettiği ili, daha modern, daha yaşanabilir yapmak ve halka hizmet etmekle sorumludur. Özellikle seçilmiş olanlar, oylarını almış oldukları insanların beklentilerine cevap vermekle mükelleftirler. Tek parti dönemindeki Elazığ milletvekillerinin çoğu (Memduh Şevket Esenal, Fuat Ağralı, Ziya Çiğiltepe, Saffet Ohkay, Naki Yücekök vs.) Elazığ’lı olmamanın yanında, Elazığ’ı tanımayan, sorunlarının farkında olmayan kişilerden seçilmiş,

bu da Elazığ'ın sahipsizliğine ve hak ettiği yerde olmamasına neden olmuştur. Gönül ister ki her atanmış ve seçilmiş, Vali Tevfik Gür kadar çalışkan olsun.

Mustafa Kemal Atatürk'ün idare makamındakilere dair “Millete efendilik yoktur, hizmet vardır. Bu millete hizmet eden onun efendisi olur.” sözünün unutulmaması, bu devlet ve millet için daha hayırlı işler yapılmasını sağlayacaktır.

Ek-1

25 Haziran 1934 Tarihli Turan Gazetesi'nin Vali Tevfik Sırrı Gür'ün Elazığ'a Kazandırdıklarını Bildiren Haber

Ek-2

18 Teşrin-i Sani 1937 Tarihli Turan Gazetesi'nin Atatürk'ün Elazığ'a Gelişini Bildiren Haber

Ek.3

Elazığ Belediye Meclisi'nin Elazığ İsminin Değişikliğini Onayladığı Toplantı Zabut Tutanağı 7 Kanun-u Evvel 1937 Tarihli Turan Gazetesi

1.5. KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

B.C.A., 31.5.1920- Sayı:23 Dosya No:73-4-30.18.1.1-1.2.4

B.C.A., Dosya No:30.11.1.0-101.4.5

B.C.A., Dosya No:30.11.1.0-111.9.

B.C.A., Sayı:12945-30.11.1.0-111.9.16

B.C.A., Dosya No:6993-30.10.0.0-6,38.10

B.C.A., Dosya No: 6524- 30.10.0.0.-7.41.21

B.C.A., Dosya No: 6525- 30.10.0.0.-7.41.2

B.C.A., Dosya No: 6612- 30.10.0.0.-7.43.13

Basılı Kaynaklar

1967 Elazığ İl Yıllığı (1970). Bingöl Matbaası.

1973 Elazığ İl Yıllığı (1973). Elazığ.

Açıkses, E. – Çakmak, Z. (2003). Satvet-i Milliye Gazetesi (Transkripsiyon ve Asıl Metin), Elazığ.

Akın, R. (2001). T.B.M.M. Devleti (1920-1923), İletişim Yayınları, İstanbul.

Aldan, M. (1990). İz Bırakan Mülki İdare Amirleri, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Baltaoğlu, A. G. (Kasım 1994). Atatürk'ün Seçkin bir İdarecisi: Ali Cemal Bardakçı, Türkiye Araştırmaları Dergisi, 1. Sayı.

Baykara, T.(Haziran 1980). Cumhuriyet Döneminde Türkiye Mülki Taksimatının Gelişmesi, Hacettepe Beşeri Bilimler Dergisi, 10/3.

Bican, Z.(2011).Sekizinci Şehir İz Bırakanlar 2. Cilt, Elazığ.

Çankaya, M. A. (1968-1969).Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler IV. Cilt, Mars Matbaası, Ankara.

Çavdar, T. (1999). Osmanlı Döneminde Nüfus Bilgileri, Osmanlı Ansiklopedisi, IV. Cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Demirel, B. A.(1998). Elazığ'da Sanayi, Eleskav Yayınları, Elazığ.

Demirel, Y. (2006). Pulutlu Halil Efendi Hayatı ve Hatıraları, Manas Yayıncılık, Elazığ.

Düstur, Tertip 3, C. 10, s. 842-843.

Düstur, Tertip 3,C. 10, s. 1797

Düstur, Tertip 3, C. 17, s. 171-173

Düstur, Tertip 3, C. 19, s. 136-137.

Güneş, İ. (2001).Türk Parlamento Tarihi TBMM- V. Dönem 2. Cilt, TBMM Basımevi Müdürlüğü, Ankara.

Kili, S., Gözübüyük, A. Ş. (1985). Türk Anayasa Metinleri, Senedi İttifaktan Günümüze, Ankara.

Keşir, F. (2010). TBMM Albümü C.1(1920-1950), TBMM Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Koçköprü, A. (2005). Elazığ İlinin Cumhuriyet Döneminde Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Gelişimi ve Bu Gelişimde Mülki İdare Amirlerinin Rolü (Basılmamış Uzmanlık Tezi), Elazığ.

Orhun, H., Celal K., Belek M., Atakul K. (1969). Meşhur Valiler, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Ortaylı, İ. (1976). Türkiye'de Taşra Yönetim ve Yöneticiliğinin Evrimi, Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye'de Mülki İdare Amirliği, Türk İdareciler Derneği Yayını, Ankara.

Öztuna, Y. (1983). Büyük Türkiye Tarihi, C.12, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

Öztürk, K. (1995). Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem, Cilt. III, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara.

Öztürk, K. (1995). Türk Parlamento Tarihi TBMM-III. Dönem (1927-1931) Cilt. III, TBMM Vakfı Yay., Ankara.

Parla, T. (1983). Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, İstanbul.

Sunguroğlu, İ. (1958). Harput Yollarında C.1, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul.

Sunguroğlu, İ. (1959). Harput Yollarında II. Cilt, Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, İstanbul.

Topal, M. (1997). Atatürk Elazığ'da, ELESKAV Yay. Elazığ.

Sürelî Yayınlar

Ceride-i Resmîye, 7 Şubat 337, nr. 1, s. 2

TBMM Kavanin Mecmuası, C. 4, Ankara 1941

TBMM Kavanin Mecmuası, C. 4, Ankara 1941, s. 932-933

TBMM Kavanin Mecmuası, C. 4, s. 932-935

T. C. Resmi Gazete, Sayı 6498 (6 Ocak 1947)

Turan Gazetesi, No:2, 5 Mayıs 1931

Turan Gazetesi, No:37, 22 Teşrin-i Evvel 1931

Turan Gazetesi, No:57, 11 Şubat 1932

Turan Gazetesi, No:120, 28 Şubat 1933

Turan Gazetesi, No: 138, 28 Mayıs 1933

Turan Gazetesi, No:133, 4 Mayıs 1933

Turan Gazetesi, No:146, 25 Haziran 1933

Turan Gazetesi, No:225, 25 Haziran 1934

İnternet Kaynakları

<http://www.tarihtarih.com> Erişim Tarihi:01.01.2015